

УДК 340

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.5.24>

ІННОВАЦІЇ У ПРАВІ ЯК ЕЛЕМЕНТ НОВОЇ ПРАВОВОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ¹

Лукань М.О.,
*доктор філософії в галузі права,
молодший науковий співробітник
відділу правового забезпечення інноваційної діяльності
Науково-дослідного інституту правового забезпечення
інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України
ORCID: 0000-0003-2771-9544*

Лукань М.О. Інновації у праві як елемент нової правової науково-дослідницької інфраструктури.

Статтю присвячено дослідженню інновацій у праві. Надано визначення поняттю інновацій у праві. Проаналізовано значення інновацій у праві для юридичних досліджень, практичної роботи юриста, а також в освітньому процесі майбутніх правників. Розглянуто інновації у праві як елемент нової правової науково-дослідницької інфраструктури. Висвітлено досвід зарубіжних країн у цій сфері. Акцентовано увагу на питанні важливості впровадження в освітній процес навчальних дисциплін пов'язаних з інноваціями у праві, з метою сприяння ефективності юридичних досліджень, поліпшення функціонування юридичного сектору, підготовки конкурентоспроможних фахівців у галузі права. Розкрито питання, що інновації у праві стикаються з рядом проблем, таких як негативне ставлення юристів та недовіра суспільства до інструментів штучного інтелекту. Побоювання юристів та суспільства пов'язані з питаннями належного захисту приватної інформації, належного використання персональних даних у процесі навчання та роботи з використанням штучного інтелекту, забезпечення належного захисту прав людини під час використання систем штучного інтелекту, тощо. Поряд із цим, наголошено, що інструменти штучного інтелекту які забезпечують інновації у праві є неминучою стадією прогресу в здійсненні юридичних досліджень та провадженні юридичної практики. Зроблено висновки, що інструменти штучного інтелекту, які забезпечують інновації у праві потребують глибокого вивчення та аналізу на базі освітніх рівнів підготовки майбутніх правників у вищих навчальних закладах. Тому створення навчальних дисциплін з права та інновацій є важливим та необхідним компонентом підготовки правознавців. Передусім для просвітництва майбутніх юристів та дослідників права, як інноваційні технології змінюють спосіб функціонування юридичного сектору, та відкривають шляхи до таких кар'єр, як юридичний технолог – legal technologist, спеціаліст з інновацій у праві – legal tech. Зроблено висновки, що інновації у праві є необхідним елементом правової науково-дослідницької інфраструктури, що полегшують ефективність юридичних досліджень. Тому дослідники, які працюють над створенням інновацій у праві потребують підтримки з боку держави.

Ключові слова: інновації в праві, юридичні дослідження, нова правова науково-дослідницька інфраструктура.

Lukan M.O. Innovations in law as an element of a new legal research infrastructure.

The article is devoted to the study of innovations in law. The concept of innovations in law is defined. The significance of innovations in law for legal research, the practical work of a lawyer, as well as in

¹ Статтю підготовлено в рамках теми фундаментального дослідження «Правові механізми нової науково-дослідницької інфраструктури» (РК УкрІНТЕІ № 0121U113768).

the educational process of future lawyers is analyzed. Innovations in law are considered as an element of a new legal research infrastructure. The experience of foreign countries in this area is highlighted. Attention is focused on the importance of introducing academic disciplines related to innovations in law into the educational process, in order to promote the effectiveness of legal research, improve the functioning of the legal sector, and train competitive specialists in the field of law. The issue is revealed that innovations in law face a number of problems, such as a negative attitude and distrust of lawyers to artificial intelligence tools in law. The concerns of lawyers and society are related to the issues of proper protection of private information, proper use of personal data in the process of training and working with artificial intelligence, ensuring proper protection of human rights when using artificial intelligence systems, etc. Along with this, it is emphasized that artificial intelligence tools that provide innovations in law are an inevitable stage of progress in the implementation of legal research and legal practice. It is concluded that artificial intelligence tools that provide innovations in law require in-depth study and analysis based on the educational levels of training of future lawyers in higher educational institutions. Therefore, the creation of academic disciplines in law and innovations is an important and necessary component of the training of lawyers. First of all, to educate future lawyers and legal researchers on how innovative technologies are changing the way the legal sector functions, to open paths to such careers as legal technologist, legal innovation specialist – legal tech. It is concluded that innovations in law are a necessary element of the legal research infrastructure, facilitating the effectiveness of legal research. Therefore, researchers working on creating innovations in law need support from the state.

Key words: innovations in law, legal research, new legal research infrastructure.

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток є рушійною силою людського життя. Право є динамічним. Інновації у праві покликані сприяти юридичним дослідженням та поліпшувати ефективність ведення юридичної практики. Правники визнають, що використання нових технологій у праві робить працю юристів ефективнішою. Штучний інтелект є практичним інструментом, який відіграє допоміжну роль у юридичних дослідженнях, особливо у роботі з великими масивами даних. Юристи практики зазначають, що використання інструментів штучного інтелекту у сфері права робить юридичну компанію більш конкурентоспроможною. Звільнившись від операційної рутини, фахівець отримує простір для глибокого аналізу, стратегічного мислення, передбачення ризиків і формування позицій у складних, неоднозначних справах [5].

Поряд із цим юридичні технології стикаються з такими проблемами як негативне ставлення консервативних юристів (через дешевизну надаваних додатками консультацій) або труднощі захисту інформації, законного використання персональних даних у процесі навчання та роботи з використанням штучного інтелекту, забезпечення належного захисту прав людини під час використання систем штучного інтелекту, тощо.

Таким чином, з одного боку, інструменти штучного інтелекту які забезпечують інновації у праві є неминучою стадією прогресу в здійсненні юридичних досліджень та провадженні юридичної практики. З іншого боку, їх впровадження потребує глибокого вивчення та аналізу ще на базі освітніх рівнів підготовки майбутніх правників у вищих навчальних закладах. Тому створення навчальних дисциплін з права та інновацій є важливою та необхідним компонентом підготовки правознавців.

Метою статті є дослідження поняття та змісту інновацій у праві, аналіз розвитку інновацій у праві в Україні та за кордоном, виявлення ролі інновацій у праві для юридичних досліджень, та наукової дослідницької інфраструктури. Для досягнення поставленої мети застосовано такі методи дослідження: структурно-логічний, порівняльний та статистичний.

Стан опрацювання проблематики. Дослідженням інновацій у праві, зокрема присвячені праці таких науковців: С.В. Глібо [10], О.В. Розгон [10], Любич А.М. [11], Подрез-Ряполової І.В. [11], Хаїма Сандберга [9], Раяна Вейлена [3], та ін.

Виклад основного матеріалу. Інноваціями є новостворені і/або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і/або соціальної сфери [7].

Інновації у праві визначають як постійний процес пошуку нових, креативних способів ефективного та результативного надання юридичних послуг, застосування концепцій, процесів та технологій, які покращують юридичний досвід для клієнтів і процес надання послуг для юридичних

фірм. Інновації у праві направлені на поліпшення продуктивності праці юристів обслуговуванні клієнтів та забезпеченні балансу між роботою та особистим життям [8].

Метою інновацій у праві є допомога в проведенні юридичних досліджень, в управлінні юридичною практикою, автоматизації документообігу, зберіганні документів, створенню документів, тощо. Тобто, інновації у праві покликані полегшувати процеси юридичних досліджень та поліпшувати ефективність ведення юридичної практики.

Юристи практики зазначають, що технології не замінять юристів, але зроблять їх ефективнішими. Штучний інтелект є практичним інструментом, який відіграє допоміжну роль у юридичних дослідженнях, особливо у роботі з великими масивами даних. Компанії, які ігнорують юридичні технології стають повільнішими, а значить, менш конкурентоспроможними. Автоматизація рутинних процесів не знецінює професію юриста, а підвищує вимоги до кваліфікації юриста. Звільнившись від операційної рутини, фахівець отримує простір для глибокого аналізу, стратегічного мислення, передбачення ризиків і формування позицій у складних, неоднозначних справах [5].

Хаїм Сандберг відзначає, що хоча юридична дисципліна більше зосереджена на визначенні інновацій в інших сферах, ніж на аналізі характеристик власних інновацій, інновації у праві не менш вражаючі та впливові. Феномен інновацій у праві може і повинен привертати більше наукової уваги [9].

У науковій та публіцистичній літературі для позначення інновацій у праві використовують також такі терміни як legal tech та юридичні технології, юридичні інновації, тощо.

В Словниках Європейського Союзу legal tech визначають як використання технологій та програмного забезпечення для підтримки та надання послуг юридичному чи економічному сектору або суб'єктам і компаніям, що діють у ньому [1].

Legal tech (походить від англ. «legal» – «юридичний» і «technology» – «технологія») – галузь поєднання різних напрямів юриспруденції та цифрових технологій, головним чином шляхом створення і розвитку комп'ютерних програм (оф-лайн та онлайн застосунки, чат-боти, веб-боти, скрипти, пошукові системи) з метою підвищення ефективності, швидкості, якості, зручності та економності вирішення тих чи інших юридичних завдань [2].

Важко надати стисле і лаконічне визначення поняттю legal tech. Вчені визначають legal tech як «використання цифрових інформаційно-комунікаційних технологій для автоматизації юридичної роботи» або як «використання цифрових технологій для допомоги у визначенні, тлумаченні та застосуванні права» [3].

Юридичний ринок України пропонує до використання декілька legal tech проектів:

- Опендатабот (opendatabot.ua) – українська компанія, що надає доступ до державних даних з основних публічних реєстрів для громадян та бізнесу.
- Patentbot (<https://patentbot.online>) – бот для реєстрації торгових марок (наразі припинив діяльність).

Застосунок Дом юриста Analytics – сервіс із прогнозування результатів розгляду справи судом за допомогою використання машинного навчання.

- «Суд на долоні» (conr.com.ua) – аналітичний сервіс для пошуку, дослідження та візуалізації судових рішень.
- Axdraft – платформа, яка прискорює підготовку юридичних документів.

Таким чином, існує чимало проектів, що використовують штучний інтелект для підтримки юридичної практики. Ці сервіси та програмні забезпечення є доступними на платній основі для юристів практиків. На нашу думку, юридичні технології повинні впроваджуватися в юридичні дослідження та використовуватися дослідниками для поліпшення правових досліджень. Вивчення юридичних технологій та їх впровадження у науково – дослідницькі процеси є важливими та необхідними елементами науково-дослідницької інфраструктури, оскільки покликані допомагати оптимізувати процеси дослідження, пов'язані з аналізом великих об'ємів даних. Програми вивчення юридичних технологій для майбутніх правників, молодих вчених, дослідників корисні для практичної та дослідницької кар'єри, зросту конкурентоспроможності, сприяння ефективності досліджень, забезпечення балансу роботи і приватного життя, тощо.

Зарубіжні юридичні школи пропонують спеціалізовані програми магістра права з юридичних технологій, під час навчання на яких досліджуються такі теми, як штучний інтелект, блокчейн, захист даних, конфіденційність та інтелектуальна власність, юридичні інновації тощо.

Юридичний факультет Корнельського університету США пропонує однорічну програму магістра права (LL.M.) з права, технологій та підприємництва, яка доступна для практикуючих юристів та випускників юридичних факультетів зі всього світу.

Юридична школа IE (Мадрид, Іспанія) також пропонує програму магістра права з юридичних технологій, яка зосереджена саме на перетині права та технологій.

Юридичний університет у Сполученому Королівстві (The University of Law) пропонує магістерську програму наук з юридичних технологій (Legal Technology) для випускників юридичних та неюридичних спеціальностей, які хочуть отримати глибокі знання з юридичних технологій та того, як технології змінюють правовий ландшафт, як інноваційні технології змінюють спосіб функціонування юридичного сектору та відкрити шляхи до таких кар'єр, як юридичний технолог (legal technologist), спеціаліст з інновацій legal tech, тощо.

Українські вищі навчальні заклади починають запроваджувати на початковому етапі освітні компоненти за зразком «Навчальної програми курсу «Юридичні інновації», розробленої представниками вищих навчальних закладів та студентської спільноти – учасниками Літньої школи з юридичних інновацій 2019, організованої Міністерством юстиції України спільно з Міністерством освіти і науки України, спільноту «Kyiv Legal Hackers» за підтримки Програми USAID «Нове правосуддя» та Координатора проектів ОБСЄ в Україні [6].

Зазначений освітній компонент пропонується до вивчення Волинським національним університетом імені Лесі Українки, Полтавським університетом економіки і торгівлі, Полтавським державним аграрним університетом, Національним університетом «Одеська юридична академія» під назвою «Юридичні технології та інновації в юриспруденції» [6].

В Україні існує онлайн-енциклопедія українського legal tech, яка містить інформацію про всі українські лігалтекові проекти і стартапи та спільноти.

У вищих навчальних закладах України створені студентські лігалтекові чаттери: KMA Legal Hackers (Києво-Могилянська академія), KNU Legal Hackers (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), OLA Legal Hackers (Одеська юридична академія), Ostroh Legal Hackers (Острозька академія).

Поряд із цим більшість національних вищих навчальних закладів, що готують праників, не пропонують навчальні програми з юридичних технологій. Хоча вже ясно, що технологічний прогрес увійшов в галузь юриспруденції назавжди [4]. Змістовним наповненням наявних навчальних програм, як правило є загальні питання, що висвітлюють ознайомлення з поняттям інновацій у праві та правове регулювання інноваційної діяльності, а також роботу з доступними державними відкритими платформами штучного інтелекту, реєстрами тощо. Поряд із цим, відсутні програми, які б навчали як створити лігалтек проект з нуля, які інструменти для цього потрібні, яких фахівців слід залучити для втілення проекту, тощо. Окрім того, є маловідомими вітчизняні інноваційні продукти, які спряють науковим юридичним дослідженням, забезпечують технічну підтримку дослідницьких робочих процесів, або пропонують розширені аналітичні можливості та надають більш цілеспрямовану інформацію. Окреслені питання підштовхують до висновків про необхідність побудови привабливого середовища для кріейторів інновацій у праві, збільшення фінансування наукових досліджень, розвитку міжнародної наукової співпраці у цьому керунку, тощо.

Висновки. Юридичні технології відіграють важливу роль у проведенні наукових юридичних досліджень. Одним із найбільш трудомістких аспектів традиційного юридичного дослідження є збір даних, пошук та аналіз великої кількості інформації. Інструменти штучного інтелекту спрощують завдання юридичних досліджень, допомагають скоротити кількість роботи, полегшуючи дослідникам завдання. Зарубіжні юридичні школи впроваджують програми з вивчення юридичних технологій, щоб допомогти правникам навчатися більш ефективно та полегшити перехід від академічного до професійного юридичного середовища. На наш погляд, українським юридичним освітнім закладам та науковим установам варто бути релевантними сучасності, впроваджувати програми вивчення юридичних технологій до своєї науково-дослідницької інфраструктури та освітнього процесу, залучати спеціалістів, здатних викладати відповідні навчальні дисципліни, використовувати інструменти legal tech в юридичних наукових дослідженнях з метою поліпшення функціонування юридичного сектору та сприяння ефективності юридичних досліджень.

Існуючі проблеми на рівні держави, такі як війна, відсутність систематичного достатнього фінансування досліджень, відтік кадрів через відсутність гідної оплати праці та перспектив розвитку дослідницької кар'єри та застаріла інфраструктура створюють перешкоди для побудови

привабливого середовища для дослідників охочих працювати над інноваціями у праві. Тому, для позитивних зрушень у цьому напрямку, державі потрібно працювати у керунку збільшення фінансування наукових досліджень, розвитку міжнародної наукової співпраці та мобільності вчених, модернізації дослідницької інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. EU Vocabularies. URL: https://op.europa.eu/en/web/eu-vocabularies/concept/-/resource?uri=http://eurovoc.europa.eu/c_38c873e0 (дата звернення 22.06.2025).
2. Онлайн-енциклопедія українського legal tech. URL: <https://legaltech.org.ua> (дата звернення 22.06.2025).
3. Ryan Whalen. Defining legal technology and its implications. *International Journal of Law and Information Technology*, Volume 30, Issue 1, Spring 2022, Pages 47–67. URL: <https://academic.oup.com/ijlit/article/30/1/47/6563857?login=false> (дата звернення 22.06.2025).
4. Інновації в праві: коли алгоритми замінять юристів (19 лютого 2018). *Юридична газета online. Всеукраїнське юридичне професійне видання*. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/innovaciyi-v-pravi-koli-algoritmi-zaminyat-yuristiv.html> (дата звернення 14.06.2025).
5. LegalTech - це не про тренди, а про вдосконалення. *Юридична газета online. Всеукраїнське юридичне професійне видання*. URL: <https://yur-gazeta.com/interview/legaltech--ce-ne-pro-trendi-a-pro-vdoskonalennya.html> (дата звернення 14.06.2025).
6. «Юридичні інновації» як освітній компонент (навчальна дисципліна). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. URL: http://lsej.org.ua/4_2023/37.pdf (дата звернення 12.10.2025).
7. Про інноваційну діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002, № 36, ст. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення 12.10.2025).
8. Heidi Turner. Legal Innovation and AI: Risks and Opportunities. URL: <https://www.clio.com/blog/legal-innovation/#:~:text=Legal%20innovation%20is%20the%20ongoing,providing%20services%20for%20law%20firms> (дата звернення 12.10.2025).
9. Haim Sandberg. What is legal innovation? URL: <https://illinoislawreview.org/online/what-is-legal-innovation/> (дата звернення 12.10.2025).
10. Правове забезпечення ефективності інноваційного процесу в Україні: монографія/ С.В. Глібка, та ін.; за ред. С.В. Глібка. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021, 365 с.
11. Любчик А.М., Подрез-Ряполова І.В. Основні фактори стимулювання інноваційного розвитку України. *Право та інноваційне суспільство*. № 2 (15) (2020).